

منشی

طبعاً و جناب مولوی ابوالقاسم محمد فضل رب

مختص بہ عرشی شاعر خاص قدر قدرت

اعلیٰ حضرت حضور نظام دکن

وام ملکہ واقبا

جو تیار ۴ رجب ۱۱۸۸ روز یکشنبہ کو مجلس خواجہ ای

حیدر آباد دکن کے جلسہ عام میں صنف سیر پر

اور باتنام محمد لطف علی تسمیع

سہیل دکن میں چھپی

پانچویں

تعداد

۵۰۰

۱۱۸۸

M.A. LIBRARY, A.M.U.

PE725

ای کبر نخبان جهان	زیده هفت اختر و نه آسمان
انجی سر و پرده گشایان	مر حله بر بند طلسم نیاز
تازه بهار چمن آب و گل	ملو طلی شکر شکن آب و گل
جلوه طلبکار بهار تدیم	خسوفی راز نگار تدیم
روشنی شمع شبستان ناز	آبله آتش سوز و گداز
عقد مواغات بهم بسته	تازه گلستان به گلستان
هر ورق گل چمن فتح ساز	داع نه ناله مشک تبار
آب خوش چشیده کوثر همه	پاک تر از روح مطهر همه
سرمه کش دیده افشا	آینه مهر و محبت همه

CHECKED 199

شمع شب افروز سرائی فاق
 پیشه و لشکر همت همه
 سرور این بزم محمد زمان
 معتقد انجمن ... احمد حمین
 وان دگر ارکان فرشته گهر
 دائرۀ مجد و محیط شرف
 از مدد کلب گهر ریز شان
 رحمت حق آئینه دارش شده
 کشت ترقی بد میدان رسید
 پخته شده خوشه و انبار شد
 همت ارکان مسلک انگر
 ذوق گر انمایه بزرگان بین
 لکچ ارباب معانی شنو

روشنی با صرۀ اتفاق
 جوهر شیر جلاوت همه
 مرکز نۀ دائرۀ آسمان
 خال رخ مجلس با زیب زین
 شبنم انجمن نامور
 آب فراینده در نجف
 بزم مواخات گرفت شان
 گردش نه چرخ بکاش شده
 خوشه نور سن سیدن رسید
 قطره به بین قسطنطنیه
 بزم مواخات درینجا نگر
 شوق فلک پایه سترگان بین
 هر چه ندیدی و ندانی شنو

دیده حیرت به تماشا کشای
 گان ز فلک سوی زمین آید
 و دود فغانش چه پیر کشد
 سوز چه پرسی که بساز آیدست
 هرزه چه تازی سوباز علم
 خار بجلی گل بچمن داده اند
 ریخ فراوان و نشاط اندیت
 خسیه قوت جباری تگر
 دولت و اقبال نثار تو بود
 آه ازان سوکب فرو خشم
 آه ازان سطوت و صولت کز
 آنکه زمین از و گران رفته اند
 و دیده دولت عباس کو

همچو معانی سوعرشی گرای
 نوحه گری تاج و نگین آمده
 خیمه آتش بفلک در کشد
 ناله وی زهره گداز آیدست
 شعله به بستند بمقدار علم
 جامه باندازد تن داده اند
 اکبر تهرار اند و سیما کیت
 پای پستی و قوازی تگر
 کرگس نه چرخ شکار تو بود
 آه ازان چتر و لواهی و علم
 آه ازان شوکت و دولت کز
 آه چه گویم که کجا خفته اند
 علفه صولت هراس کو

کو کبریا عظمت نامون گجا است
سنج و سنجوق و ملک شاه و سام
دولت و دنیا و سر پر نگین
علم نبات و کتب فلسفه
بودر آن من و سلف من
گفته غزالی و رازی بهین
سوی الباقی و من محقق نگر
هرزه چو دو تان یونان چو
آنکه بگیتی حکما را سر ند
آه از آن قوم و سر عزم او
آه از آن فضل و کمالیکه داشت
آه از آن هندسه و هوش
آه ز علم و هوش با غداو

دولت محمود و یونان گجا است
آه کجا بیند وجه دارند کام
حرف و و ایجاد و فن و علم و فن
علم ریاضی و علوم خفیه
گر چه کون خوش بود و لایمن
سیر حقیقی و محبازی بهین
پایه آن هر دو مدقق نگر
حکمت یونان و سوفاراج
ثابت و یحیی و ابو شمرند
آه از آن و بدیه و رزم او
آه از آن جاه و جلالیکه داشت
آه ز خفیه و هوش
آه ز غرناطه که پادشاه

گوی خود آخر که چه خوانم ترا آه بکار تو و کردار تو ز سطلب از کف این ز بهر خوار گرد کند از دگران بنیشت مست چو دیوانه رها کن خویش تا بهیری راه بالوان شاه جان تو رازے که ز بانس تویی سود بگو حسیت بدین هست تو مردم خونین جگر ان هم بدند خانه خود ساز چهران غنای تو چرخ برائے تو بسے جمد کرد رهر و پنجبار سترگان شوی پند نه کردی ز بزرگان بگوش	آه بسای قوم ندانم ترا آه بدین دولت وادبار تو چشم وفا از سر دوران بدرق تا چه دهد آن که بود کوز بنیشت دیگ خود از نار محبت بجوش گیر سر خویش بقطع راه عشق تو نورست که جانس تویی رفت چو این کار تو از دست تو پیش تو آخر دگران هم بدند رو و گرا تشکده دل فروز شکوه گردن مکن نمی سکرد تا چو بزرگان ز بزرگان شوی لیک ز دم سروی عرفا و بهوش

باز بخود عریضه سازیت چیت
 یاکون آن پوشش پیشینه
 دولت و اقبال غلام تو بود
 آن خدم و دولت و ملت چیت
 آیه قرآنی تو چهره نسخ شد
 آدمی و آدمیت شد کجا
 هیچ بگو تاج و نگینت چه شد
 چشم کشاد و نگار و عروم
 تیغ و عنبریه جهان را کشود
 هیچ بدانی که چه کرد و چه بود
 عقد مواخات چو بود استوار
 غم تو گرد دست بخت بند
 تاج و تخت چو کشاید و کان

با فلک این زهره گذاریت چیت
 کو کعبه و دولت پیشینه را
 گردش نه چرخ بکام تو بود
 آن خشم و جاه و جلالت چیت
 صورت جابه تو چهره نسخ شد
 حامی و حمایت شد کجا
 غلغله و دولت و دینت چیت
 رفت ز قوم تو کجا در و قوم
 چیرتی خویش جهان را نمود
 داد جهان داد و غم خلق خود
 کار فر و همیده بر آید هزار
 گردن گردون زمین بر بند
 خاک تو اند که شود آسمان

قوم اگر کیدل و یکجان شود
 کو کبیه عشق و محبت شناس
 چنگ بد امان محبت بزن
 در طلب عشق چو مجنون بشو
 شایخم باش و ز غم جام خور
 عشق ترا در سبیل هدایت دهد
 عشق بود طائر شلیخ قدم
 گاه رود جانب تکبیل عرش
 سطح گرد و نزل گشاید شد
 عشق اگر روی به نماز آورد
 عشق اگر جانب بستان شود
 عشق پیش تو چراغ آورد
 گاه دهد ساغر و ساقی شود

ترک فلک دهند و فرمان شود
 صورت مجنون ره اُلفت شناس
 لفسره عرفان محبت بزن
 تیش ز غم گیر و بهامون برد
 از غم گیتی غم نخام خور
 از غم دین راه نمایت دهد
 پر نبرد بر سر کلخ قدم
 گاه شود شعله فندیل عرش
 آتش دوزخ بدش سرد شد
 ناز برش تحفه نیاز آورد
 خار برش سنبل و ریحان شود
 ز آتش تر تازده دماغ آورد
 زیر کفل اسب عراقی شود

گر نگه عشق شود خسته گیر
 عشق نهاد هست به بحسب دماغ
 معجزه عشق بود رنگ رنگ
 عشق گراز ذوق تو نه کشد
 گاه شود قوت و نیروی تو
 که شود آه و به هامون رید
 که خبر از عالم فانی دهد
 غنچه شود گاه و گاه گل شود
 گاه شود رشته تسبیح شیخ
 گاه شود غنچه و خنجر زند
 گاه کشد باده و مستی کند
 که بر بان شعله بیانی دهد
 عشق به میدان چو تگاور زند

کوه شود آب و گداز و چو قیر
 در صدف خشم و در شب چراغ
 عشق بر آرد گهر از صلب سنگ
 جانب صحرا چو قلندر کشد
 گاه شود رحمت بازوی تو
 گاه شود زلف و چو گیونخ
 مایه ریخ خفانی دهد
 که بحسب نغمه بلبل شود
 ریشه خود گاه و دانه به ریخ
 که به کرشمه رگ نشتر زند
 باده خور و گفت به سستی کند
 که به درون جوش معانی دهد
 نسیب زده خطی به و لاور زند

عشق سوبان چو رو آورد
 اگر لمع تاج و نگینت بود
 عشق اگر پاسه بر زین آورد
 تماشه تعمیر جهان حقیر
 بر د جهان شیشه روی است
 شقه کش جبهه انجام هست
 پیکر بے بودیه بودے کند
 مشرق مغرب همه جلاکش
 سوز جهان زمره ساز است
 رالطہ پیوند حد و ثا و قدم
 حسن ازل مروحہ جنبان او
 زندہ فیض نگش انبیا
 راتہ خوار درش افلاکیان

ریشہ پیئے نذر نمود آورد
 ہمت و نصرت بکینت بود
 عقل ز زین رو برین آورد
 عشق بنقیا و در و چون خمیر
 کون و مکان بشہ گیسوی است
 کام بر آرزو ناکام است
 شعلہ بے دود نمودے کند
 پست و بلند آمدہ دیوانہ گش
 گنج فلک و آنہ از راز است
 موجب بحسین وجود و عدم
 جہر و مد از غاشیہ واران او
 کشتہ تیر نظرش اولیا
 حلقہ بگوشش کرش خاکیان

سرمه چشم بدکان خاک او روشنی محفل راز و نیاز طایر پر بسته و امم دیند بر در دل نوشته عشق شود صحبت و دل از غنیمت سمر بخت نهد افسر ز بر سر ماهیت ساز ز دیوانه پس ز نیاز آرد بایوان عشق بر در دل درشت اند ترا کام دل خوشین بیابی از راه نیابی به شمعان عشق موعظت عشق همنیت پس راه نیابد بر بام عشق	تا جبران بسته فراق او غازه رخسار سحر مجاز چسبخی و ارضی همه رام و بند نیز بدیل صحبت عشق شود بچو صدف باش چلیس گهر عشق کند سایه اگر بر سر کیفیت سوز ز پر وانه پس ناز بنید از به دوگان عشق تا به دیار تور سازد ترا و او دل ریش بیای از تا نه شوی بنده خاصان عشق جاوه عشاق همنیت و پس تا نخورد و قوم می از جام عشق

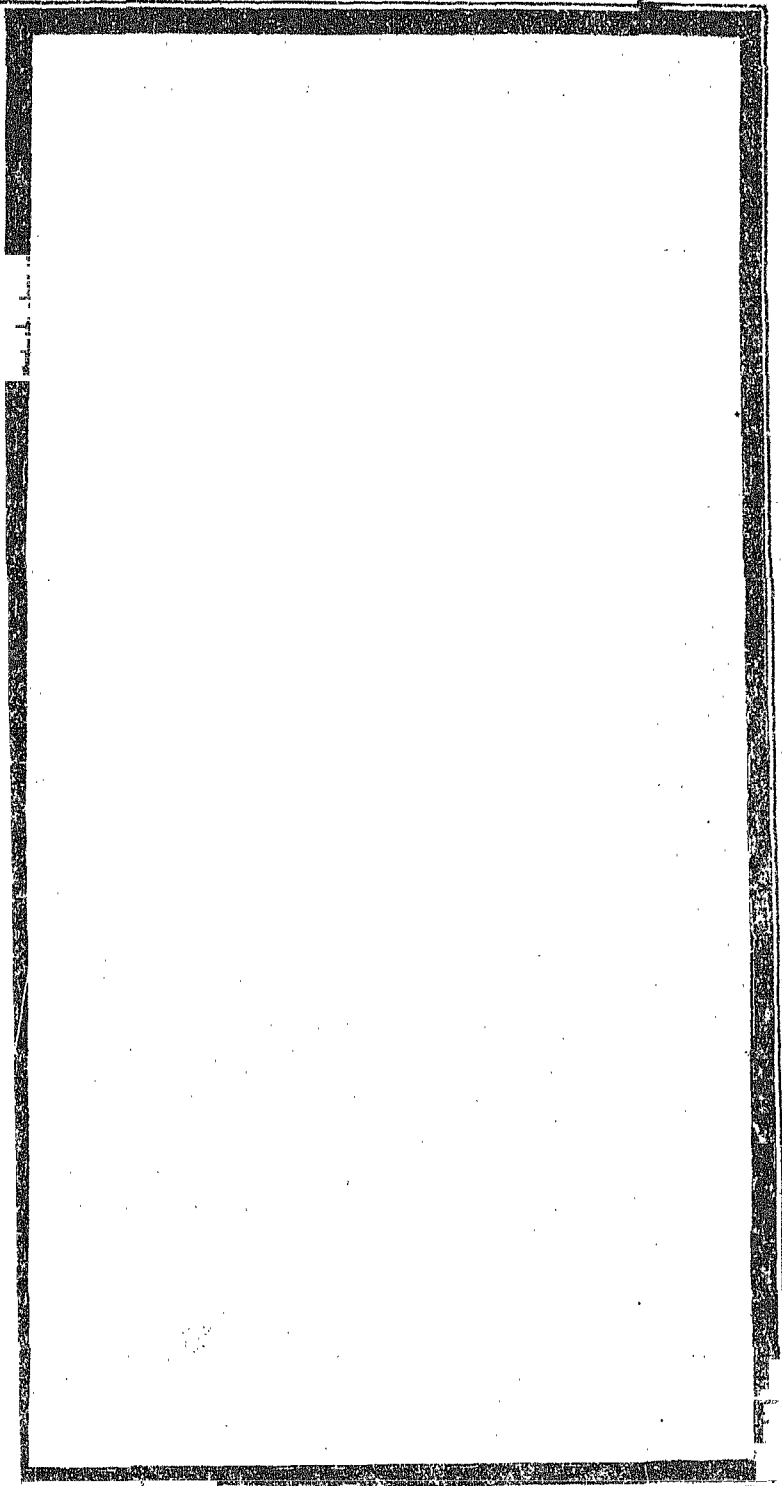
صورت خورشید بنی جمیع باش

قیس و شش بر تفری جمع باش
 کوہ کنی کار و تمیش هست
 ترک دوی گیر و یکی جوی شو
 شیفه کیومی اسلام باش
 خوبی اسلام که مطلوب است
 خدمت اسلام کن از دست دل
 هر نفس اسلام پرستی بکن
 صورت اسلام تو هر جا بود
 هر کجیف تیره زندگی بود
 چینی و عذری که تناری بود
 هر که بود عاشق اسلام تو
 وزند ز محبوب اسید مدار
 این نه دوی هست باین عشق

لے کہ چوپر وانه بر شمع باش
 بو الهوسی فعل هوس بدین است
 روبرو یکے آر و یکی گوشے شو
 در شکن چنبر این لام باش
 خاک رشن باش که محبوب است
 تماشای در رخ جانان حبل
 بر خدا لام پرستی بکن
 دل بکفش ده که دلار بود
 یا به تن سنج زندگی بود
 رومی دجومی که حصاری بود
 عاشق آن شو که بود نام تو
 هست عزیز آنکه بود یار یار
 هست یارین راه و یارین عشق

ای الف و لب و اسلام ما
 ای دل و جان هر دو فدای تو باد
 قصه دردم و کسے گوش کن
 روی مرا لعل شکر خند بخش
 گوش من آگنده کن از غیب
 خاک بفرستم که پئے مال و جاہ
 آہ بدین دانش و رفتار من
 آہ بسوز من و رہای من
 آہ بمرے کہ بصیان گذشت
 کف بدمان مست مشبہم بنور
 شاد مقصد بکنارم رسان
 برگ نجات از قفس لایده
 قوت پر واز بیایم بخش

از نگہ لطف تو شد کام ما
 دیدہ من پر کف پائے تو باد
 درد تہہ حشر من نوش کن
 نخل مرا شاخ بر و سنبخش
 راجہ چکان در دلم از راز غیب
 بود رخسار سوئے سریر کلاہ
 آہ بکار من و کردار من
 آہ بروز من و شبای من
 آہ بروز بے که بد نیسان گذشت
 قافلہ ہارفت و بخوابم ہنوز
 دیگ کرم جو شش و بکارم رسان
 باوہ زنجانہ الا بدہ
 کو کہہ جاہ و جلالم بہ بخش

فہرست مضامین لکچر

صفحہ	مضمون
۱	اسلام کی اشاعت میں ہمارے بزرگوں کی تکلیفیں اٹھانا اور مصیبتیں جھیلنا اور ان کی محنت
۷	اسلام کا ترقی پانا۔ اور ہمارا اس کی طرف سے بے خبر اور بے پرواہ ہونا۔
۱۱	کیا مسلمانوں کی حالت میں تبدیلی ہوگی اور کیا اسلام کی روشنی صحیحہ جاوے گی؟ ہرگز نہیں۔
۱۱	امریکہ میں اسلام پھیلنے کی نسبت کیا دقیقین میں اور کیا کیا شبہات اس کی نسبت ہو سکتی ہیں ان کی تشریح
۱۱	اشاعت اسلام کے سوا اور بہت سے کام ہیں جو مسلمانوں کے لئے مفید ہیں اور اُس پر مقدم۔
۱۲	مسلمانوں کی تعلیم و تربیت کے انتظام کو اشاعت اسلام پر مقدم سمجھنا۔
۱۲	اسلام کی انتشار پر اسلام کی حمایت اور اس کی حفاظت مقدم ہے اس لئے انگریزی اور عقلی تعلیم سے جو فساد
۱۵	مسلمان انگریزوں کی ان کے عقیدہ و مین ہو رہا ہے اس کا انتظام نئی کتابوں کی تالیف اور مذہبی تعلیم کو کرنا چاہئے
۱۵	امریکہ میں علم و فہم کی ترقی نے نہایت ایسا برا اثر پیدا کیا ہے کہ وہ لوگ نہایت جھوٹے جانتے ہیں اور بہت
۱۸	اور لانا بھی پھیلتی جاتی ہے۔ لہذا اسلام کے انتشار کا خیال اسے دلوں کو جو کہ وہ غلط فہم اور کفر خاستہ ہیں کیا مفید
۲۰	کو نسو اصول و عقاید کا جاری کرنے کی مقصود ہیں یہ سچہ ہے فرقہ کے کفر سے کہنا ہوا اسلام پھیلنا منظور ہے
۲۰	انگریزوں کو یہ صاحب کیا اطمینان ہے اور خود اسلام کہہ کر انکے اقف ہیں۔
۲۱	جوابات شبہات متذکرہ بالا
۲۱	اشاعت اسلام اور سب کاموں پر مقدم ہے۔
۲۳	اشاعت اسلام میں مدد کرنے سے اور کاموں میں کچھ خلل نہیں ہو سکتا۔
۲۵	امریکہ میں اسلام کی اشاعت ہندوستان، افریقہ اور انگلستان میں اسلام کی دعوت سے زیادہ وری ہے۔
۲۸	مسلمان انگریزوں کی ان کے عقاید کی حفاظت نئی کتابوں کی تالیف اور مذہبی تعلیم پر جو

۳۳	عالموں کی شکل ہے اس کام کی امید یورپین عالموں ہی سے ہو سکتی ہے۔
۳۵	اسلام کا علم و حکمت کی مطابقت ہونا اور یہاں علوم کی ترقی ہونا اسلام کی اشاعت کا کچھ اندیشہ کرنا۔
۴۰	توحید کا ثبوت عقل و فطرت سے
۴۱	نبوت کا ثبوت
۴۲	قرآن کا معجزہ ہونا اور آنحضرت کے حالات سے خود آپ کے نبوت کے دعویٰ کی تصدیق۔
۴۳	قرآن کا بیجا و فصاحت و بلاغت کے معجزہ ہونا۔
۴۵	آنحضرت کا خود اپنے نبوت پر حجت ہونا۔
۴۶	ملک اور قوم عرب کی کیفیت۔
۴۸	انہی آنحضرت کے وعظ اور ہدایت کا۔
۵۲	تسلیم کی ترقی کا بڑا اثر مذہب عیسائی پر پڑنے کا سبب۔
۵۴	علم اور مذہب کے موافقت اور مخالفت پر بحث۔
۵۵	غلط فہمی سے مذہبی اور علمی مسائل کا باہم مخالف ہونا۔
۵۶	مذہب اور علم کے حدود اور اسکے فرائض۔
۶۱	مذہب کے حدود و جہان علم کی مداخلت ناجائز ہے۔
۶۵	انٹرنیشنل اسلام کا امریکہ میں جاری کرنا جو قرآن میں ہے۔
۶۸	دیوبند صاحب پر بھروسہ کرنے کا سبب اور امید اس بات کی کہ اپنی کوشش میں
	اسلام کی اشاعت کے وہ کامیاب ہونگے۔
۷۳	چندہ جمع کرنے کی تحریک۔
۷۵	حضرت ابراہیم خلیل اللہ کی ایک حکایت سلسلۃ الدہلیہ۔

PM E

1915 10 10

This book was taken from the Library on the date last stamped. A fine of 1 anna will be charged for each day the book is kept over time.

CPA

۲۲۴
۴۵
۱۹۱۵۰۱۵
من
RI

the under-ment
to take books th
A. Members of the Un
B. Members of the Un
ing staff, including the
C. Students on the rolls
University
other persons wheather connected
University or not, who have
special permission of its, 25.
on deposit of books
a number of books
at any one time is

4. Books may be retained by—
 (A & B) for one month
 (C & D) for 14 days